

Средствата за разпространяването на българската литература и особено за запознаването на румънските читатели с утвърдените български художествени творци, са многобройни, ако към издателските средства включим и оперативните средства, като пресата изобщо и специално литературната преса, радиото и телевизията, дето в програмите им са включени български художествени творби, благодарение на плеядата трудолюбиви преводачи, начело с Виктор Тулбуре.

Нашите литератури са помагали винаги, помагат още повече днес, за все по-голямото опознаване и сближение на нашите народи, чието приятелство трае от векове и ще продължава да трае колкото и бури да ни връхлитат, докато на Дунава богатите води продължават да напояват щедро двата бряга — румънския и българския.

Букурещ, 4 VI 1969

БЪЛГАРИЯ МОЖЕ ДА БЪДЕ СПОКОЙНА ЗА БЪДЕЩЕТО НА СВОЯТА ЛИТЕРАТУРА

Семьон Машински (СССР)

Четвърт век — това е, може да се каже, минутната стрелка на историята. Особено за народ като българския, чиято история и култура съществуват толкова отдавна. И наред с това последните двадесет и пет години са цяла епоха в общественото битие и съзнание на този народ, наситено с огромен и многообразен исторически опит.

Стремежът да осмисли този опит, да разбере корените и значението му, е характерна черта на съвременната българска литература.

Българските писатели със забележителна интензивност разработват драматичните събития от Септемврийското въстание 1923 година. За пръв път в Европа тогава пламват зарите на антифашистките боеве. Българският народ излиза на предните позиции на фронта, който имаше, както това се изяснява скоро, световно значение. Мащабът и историческият смисъл на тая борба ясно се чувствуват в епопеята на Георги Караславов „Обикновени хора“ и в „Иван Кондарев“ на Емилиян Станев.

Но не само Септември 1923 година е извор за Септември 1944. Тук, във втория Септември, се акумулира цялата героична история на българския народ. Току-що излезе на руски език неговията по обем, но великолепно написана повест на Генчо Стоев „Цената на златото“, посветена на трагичните събития от 1876 г. в Перущица. Темата, привличала още Иван Вазов и Пенчо Славейков, а също и много съвременни български писатели, е получила в повестта на Генчо Стоев свежо и задълбочено съвременно звучене.

Външната история на Априлското въстание е добре изучена и известна в най-малки подробности. Та какво всъщност остава на художника? Всичко останало. А това „останало“ е цял океан.

Зад външния план на историческото събитие стоят конкретните човешки съдби, характери на различни хора, техният вътрешен душевен строй. Тук започват „владенията“ на изкуството, на „човекознанието“. В това се заключава неотразимата му сила, че то сякаш отново открива пред нас света. И с колкото и много фактически сведения да разполагаме за дадено събитие — нищо не

разколебава и не ограничава възможностите на художника, който се стреми да го осмисли със силата на своя талант и въображение.

На много пъти извървяването и неведнъж разоравано поле Генчо Стоев е създал произведение, дълбоко по своя драматизъм и значително по своя поетически смисъл. И писателят ни открива много нови неща за известни събития. Ние опознаваме по-отблизо хората, участващи в тях. Обогатяваме се твърде много от съвременния опит на художника.

Историята е свързана с невидими нишки със съвременността. Да си спомним Херцен: „Осъзнавайки напълно миналото, ние изясняваме съвременното.“ Трайният и задълбочен интерес на българските писатели към героичното минало на своята родина е според мен не само една от характерните особености на съвременната българска литература, но и важен източник на нейния социален и емоционален опит, чрез който все по-основно и всеотрасно се осмисля съвременният живот на страната и народа.

Образите на Спас Илков и Тодор Тюлев на Георги Караславов, Иван Кондарев на Емилиян Станев, Петър Бонев на Генчо Стоев — не са само исторически характери, те ни дават възможност по-пълно и по-ярко да разберем двухвония мир и сърцето на съвременна България.

За сегашната българска литература е характерно интензивното развитие на епическите, монументалните форми на повествование. Наред със споменатите платна на Г. Караславов и Ем. Станев убедителна представа за отзи процес ни дават и такива творби като „Тютюн“ на Д. Димов, обширната тетралогия на Д. Талев, „Път“ на Ст. Ц. Даскалов, „Семейството на тъкачите“ на К. Калчев, „Златното руно“ на А. Гуляшки и много други. И не е така просто да се определи точно жанровото своеобразие на всяко от тези произведения.

Какво представлява например в жанрово отношение „Иван Кондарев“ — исторически или социално-битов роман, в който личните съдби на героите се разгръщат само на „исторически фон“? Теоретиците на литературата, свикнали на строги нормативни построения, ще се окажат в много затруднено положение, ако имат намерение да отговорят на този въпрос. Живият опит на литературата винаги се съпротивлява на опитите да бъде вкаран той в тесните граници на твърдите формули. Лев Толстой например се затруднявал да определи към какви жанрови форми да отнесе такива творби като „Мъртви души“ или „Записки от мъртвия дом“ и даже неговата собствена епопея „Война и мир“. Още преди сто години Е. Еделсон, твърде известен на времето си руски критик, пронащателно отбелязва: „Ако се вгледаме хубавичко в дейността на съвременните ни стари романисти, ще се окаже, че са създадени много повече видове романи, отколкото обикновено се приема в учебниците, разглеждащи този въпрос.“ Опитът на съвременната литература, да кажем руската или българската, потвърждава становището на стария критик. Формата на художествените произведения в края на краищата е толкова разнообразна, както и тяхното съдържание.

Споменах за „Иван Кондарев“. Особеността на Станевия роман се състои в това, че в неговия сюжет няма нито един реално-исторически персонаж и наред с това цялата жизнена атмосфера на това произведение изглежда исторически напълно достоверна. Епицентър на събитията в романа е неизвестният град К. И няма нужда да знаем какво се крие зад този географски аноним. Правдата на изкуството е винаги по-широка от правдата на факта. Но истинският художник никога не ги противопоставя една на друга. В романа на Станев всичко е измислица и всичко е правда. В най-точното и вярно значение на тази дума.

Съвременната българска проза придобива все по-аналитичен, изследователски характер. Тя се стреми да проникне в най-дълбоките пластове на жизнения

материал и психологията на хората. В този смисъл прозата става все по-„човекопознавателна“, обмислена и поетическа.

Впрочем, явно този процес е свойствен не само на прозата. Българската поезия съчетава в себе си граждански, поучителен темперамент и такова лирическо напрежение, което ѝ придава ярко изразен изповеден характер. За това свидетелствуват стиховете на Елисавета Багряна и Никола Фурнаджиев, на Христо Радевски и Младен Исаев, на Божидар Божилов и Павел Матев.

Току-що излезе в Москва стихосбирката на Павел Матев „Чайките почи-ват на вълните“, към която с удоволствие написах предговор. Струва ми се, че тази книга дава в известен смисъл представа за процесите, които стават в съвременната българска поезия.

Стиховете на Павел Матев са емоционални и мисловни. Лириката на сърцето в тях се съчетава с размисли за съдбата на света. Няма само интимно-лирически или само граждански стихотворения. Всяко стихотворение е и едното, и другото едновременно. Свободното и естествено пресичане на двата регистра представ-лява важна особеност на Матевата поезия.

Той има едно прекрасно стихотворение „Родословие“. Може би то е едно от най-хубавите в книгата. В него е отразен лирическият размисъл на поета за корените, които хранят неговото вдъхновение, неговото творчество. Тези ко-рени са преди всичко младостта и любовта. Но заедно с тях страданието и вярата. А след тях — тревогата и победата. От най-разнообразни емоцио-нални извори бликат чистите ручей на Павел Матевата поезия.

В неговите стихове често се промъкват автобиографични мотиви:

Стихът ми
е същинска биография.
Под знамена и имена —
в асиметрични очертания —
ме гря червена светлина.
(„Монолози“)

Паметта изтръгва от миналото някои характерни белези на отминалите дни и ги включва в размислите за сложните и драматични кръстопътища на историята. Сама по себе си автобиографичната подробност не е самоцелна в стихотворението. Тя играе макар и съществена, в крайна сметка — второсте-пенна роля.

Побеляха моите коси,
много преживелици видяли.

Но не тази тема е главното зърно в стихотворението „Зима“. Споменът от ми-налото служи само като лирически импулс на размислите за бързо отлиташите дни на живота, за това как съвременното е неразривно свързано с миналото, за вечното, никога не прекъсващо обновяване на земята. Миналото, като мла-достта на човека, отминава, но не изчезва напълно, а продължава да живее в паметта и сърцето на хората.

И младостта е сын,
който много пъти се снува.

Неразривната връзка с времето, дълбокото чувство за историята във въз-приемането на различните явления на съвременния обществен и личен живот — ето една от най-забележителните страни от мирогледа на поета. Покоят не е присъщ на човека, животът е непрекъснато движение. И в тая стара, вечна истина поетът черпи радостното чувство заечно обновяване на живота.

Художествено обобщеният образ на времето минава през цялата книга на Матев. Той винаги възприема този образ в триединен ракурс: минало, настояще

и бъдеще образуват един символичен триптих, в който са отразени отделните веци в историческото битие на родната България.

В тази многобагрена книга са отразени, струва ми се, всички цветове на дъгата. Любов и омраза, радост и създи, големият свят на историята и малкият свят на човешката душа — всички тези страни на личното и обществено битие са одухотворени от таланта и щедрото сърце на Павел Матев. В тази стихосбирка, както и в много други стихосбирки от български поети енергично и широко се отразява поетическата душа на българския народ.

... През последните 25 години в България израсна нов читател, навярно много по-осведомен и любознателен, отколкото когато и да било преди. Следвоенната българска литература придоби много широка читателска аудитория. И това много задължава.

Преди няколко години ми се случи да участвам в прочутите български дни на поезията. Пропътувал съм половината от света, но в нито една страна не съм срещал такъв истински общонароден интерес към поезията, какъвто съществува във вашата страна. В София и Стара Загора видях тогава с какво поразително увлечение многохилядна тълпа от хора слушаше стихове направо на площада, под открито небе — български и съветски, сръбски и чешки, немски и гръцки, колко изразителна и емоционално точна беше реакцията на тази необикновена аудитория.

И тогава си помислих, че страна, която има толкова невероятен брой любители на поезията, може да бъде спокойна за бъдещето на своята литература.